

УДК 78.067.26(477.43):788

І.Г.Маринін

Народно-інструментальне мистецтво Південно-Західного Поділля: реформаторські ідеї музиканта-педагога Петра Леонтієва

Висвітлюються основні віхи й здобутки творчої багаторічної виконавської та педагогічної діяльності вчителя музики Петра Леонтієва, процес становлення його як педагога, вчителя-новатора, керівника дитячих народно-інструментальних колективів на Кам'янецьчині.

Ключові слова: музично-педагогічна робота, вчитель музики, вчитель-новатор, ансамбль сопіляків, дитячий оркестр народних інструментів.

Леонтієв Петро Петрович – випускник музично-педагогічного факультету Кам'янець-Подільського державного інституту 1974 року, вчитель-методист. Упродовж тридцяти років плідно працював на педагогічній роботі, успішно керував різноманітними народно-інструментальними та хоровими дитячими колективами на Кам'янецьчині. Петро Петрович вирізняється великою ерудованістю, творчим підходом і активністю у музично-педагогічній праці, творчою фантазією, працелюбністю. Саме у вирі педагогічної праці він знаходить велике самозадоволення й самореалізацію свої творчих новаторських підходів. Все це дозволяє йому крокувати по життю власною стежиною й досягати успішних результатів. Він є самодостатнім учителем-реформатором, здатний на інноваційно-реформаторську освітню діяльність, зорієнтовану на відмову від відомих штампів, стереотипів через внесення нових методичних елементів у традиційну систему навчання, виховання та музично-естетичного розвитку особистості учня.

З'ясовуючи творчість і громадську діяльність П.Леонтієва, обов'язково треба брати до уваги роль родини, школи, оточення, що завжди мають великий, а то й вирішальний вплив на формування світогляду і життєвих ідеалів, ставлення до культурологічних процесів і суспільних подій.

Леонтієв Петро Петрович народився 19 лютого 1950 у селі Косиківці Новоушицького району Хмельницької області у сім'ї колгоспників. Музичні здібності й бажання грати на музичних інструментах у хлопця виявилися у ранньому віці і, мабуть, передалися генетично від діда Тимофія, який грав у сільському ансамблі троїстих музик на скрипці. Маленький Петрусь цілими днями слухав народні награвання “троїстих музик” або старенького патефона, що купив батько. З великою цікавістю й бажанням

підбирав на слух на гармошці мелодії, наспівані мамою і популярні на той час пісні й танці, поширені у народній обрядовості південно-західного подільського краю: “Тече вода каламутна”, “Краков’як”, “Яблучко”, “Карапет”, “Коробочка”, молдовські вівати, вальси “На сопках Маньчжурії”, “Дунайські хвилі” та ін.

Величезний вплив на музичний розвиток хлопчика мала народна музика, яку виконували ансамбль народних інструментів та духовий оркестр села Романківці Сокирянського району Чернівецької області, де він разом зі своїми батьками прожив понад 9 років. Національно-колеритні фарби народних мелодій буковинського краю захопили своєю чарівністю хлопчика на все життя, що і стало вирішальним у визначенні його подальшої долі. Він став прекрасним музикантом-баяністом, керівником дитячого ансамблю народних інструментів.

У 1958 році батьки разом із восьмирічним Петриком переїхали назад на постійне проживання у селі Косиківці. Першим учителем по баяну та духових інструментах (кларнет, тенор – I) був Василь Степанович Янчук – педагог музики місцевої школи. У 1967 році після закінчення Косиковецької середньої школи, відчуваючи великий потяг до музичного мистецтва, Петро успішно склав вступні іспити й вступив на відділення народних інструментів Кам’янець-Подільського культурно-освітнього училища. Викладачем по класу баяна був відомий баяніст-композитор, поет-гуморист Борис Іванович Слюсар; в оркестровому класі навчався в Ізидора Доскача. Він і дотепер вважає володіння основним музичним інструментом найважливішими вміннями, якими повинен володіти вчитель музики.

Після першого курсу навчання в училищі у 1968 році П.Леонтієв пішов на службу до Збройних сил (м.Петріков Гомельської області Білоруської РСР). Талант молодого солдата не міг бути непоміченим з боку керівництва – його залучають до активної участі в армійській художній самодіяльності.

У 1970 році, після демобілізації, Петро вступив на музично-педагогічний факультет Кам’янець-Подільського державного педагогічного інституту (клас баяна Рєви Валентина Павловича). Серед студентів вирізнявся величезним прагненням й максималістськими устремліннями в опануванні грою на баяні, хоровим та оркестровим диригуванням. Освоєнню цих предметів він приділяв багато часу, енергії й настирливості.

У 1973 році, навчаючись на III курсі інституту, Петро щиро покохав студентку молодших класів Кравчук Надію. У 1975 році у молодій сім’ї Леонтієвих народилася донечка Світлана, яка надалі для себе обрала про-

фесію медика, закінчивши Кам'янець-Подільське медичне училище.

Після закінчення навчання в інституті Петра Петровича направили на роботу вчителем музики в Орининську середню школу-інтернат Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, де успішно пропрацював 15 років (1974–1989 рр.).

Одним з перших в Україні він з власної ініціативи впровадив на уроках музики вивчення гри на сопілці, поєднавши цей компонент в один взаємодоповнюючий процес. Перші 12 сопілок Петро Петрович закупив за власні кошти, витративши на це всю свою місячну зарплату. Про свій задум щодо використання сопілок на уроках музики він нікого не повідомляв. Його впровадження у систему загальноосвітнього музичного навчання трималося лише на власній ініціативі у великій таємничості від керівництва школи. Через 3–4 місяці систематичних занять учні з різними музичними здібностями на уроках музики вже виконували українські народні мелодії і добре орієнтувалися у теоретичних питаннях музичної грамоти. У процесі ознайомлення з грою на хроматичній сопілці педагог звертав увагу не лише на поступове вдосконалення технічних навичок гри, але й засвоєння елементів музичної грамоти, використовуючи наочні методи навчання: ілюстрацію, демонстрацію, власний показ, спостереження й індивідуальний підхід до кожного учня тощо. Результат був феноменальним, що надалі мав своє продовження і реалізацію в інших формах дитячого народно-інструментального колективного музикування.

У 1975 році, після перевірки міністерською комісією навчально-виховної роботи в Орининській школі-інтернаті, робота П.П.Леонтієва була відзначена і схвалена. Петру Петровичу пропонують розробити програму з поглибленого вивчення музики. Спираючись на свій творчий оригінальний підхід до виконання навчально-виховних завдань, свої систематичні цілеспрямовані спостереження та передовий педагогічний досвід, Петро Леонтієв запропонував новітні методи заохочення до проведення у школі уроків музики, які ґрунтувалися на засадах творчості. У межах підготовленої програми передусім здійснювалося впровадження та використання новітніх інноваційних підходів на уроках музики у загальноосвітній школі з метою досягнення ефективних результатів у музично-естетичному розвитку школярів і, зокрема, розвитку їх музичних здібностей.

Значну увагу молодий вчитель приділяє позакласній роботі, яка ґрунтувалася на активізації музично-виконавської діяльності, творчій самореалізації кожного учня, який задіяний у колективній виконавській діяльності (гра в ансамблі (оркестрі) народних інструментів, духовому оркестрі, спів

у вокальній групі (хорі) тощо. На його думку, така діяльність значно доповнювала традиційний навчальний процес і була важливим чинником підвищення музичних здібностей школярів. Він дбав про добру музичну освіту та повноцінну виконавську діяльність своїх вихованців-інструменталістів і вокалістів. Музикування на народних інструментах він розглядав як активно-пізнавальну музично-виконавську практику, що впроваджується через залучення учнів до ансамблево-оркестрових інструментальних форм музикування, залучення їх до активної творчої діяльності. Так, окреслилася особлива форма виховання, у якій поєднувалося мистецтво і просвітництво. У цьому творчому процесі у школярів поступово формувалося широке коло духовно-національних інтересів, збагачувалися внутрішній світ, обізнаність з музичним народно-інструментальним мистецтвом свого краю, народів світу.

Спіраючись на своє власне бачення і напрацьований досвід, у школі П.Леонтієв вперше обладнав єдиний на Хмельниччині кабінет музики, який відповідав науково-практичним вимогам нової програми. У стінах школи-інтернату педагог-новатор створив хори молодших та старших класів, вокальні групи, духовий оркестр, ансамбль сопілкарів, оркестр народних інструментів. Така глиба творчої праці була під силу лише педагогу-новатору вчителю-самородку, учителю-універсалу, покликаному творити і сіяти у дитячих душах зерно щирості, добра і насолоджуватися великою радістю від тієї кропіткої творчої роботи, яка у часі була безмежною.

Уроки музики посідали особливе місце у його житті, оскільки до них він ставиться з власними інноваційними підходами, з душею і серцем. Для П.Леонтієва урок музики – це не заучені шаблонні методичні вказівки, це глибоко осмислені, продумані власні педагогічні кроки, які йшли в розріз із загальноприйнятими навчально-теоретичними постулатами. Він по-особливому навчав дітей слухати і сприймати музику, розрізняти і добувати звуки, грати на народних музичних інструментах (сопілка, кобза, цимбали, баян тощо) і поєднувати їх зі співом і вивченням нотної грамоти.

Долучивши до сопілок такі інструменти, як цимбали-прима, цимбали-альт, колісний тромбон, домровий контрабас, два баяни і ударні інструменти П.Леонтієв у 1975 році в Орининській школі-інтернаті створив (ансамбль народних інструментів. Наступного року він суттєво поновив напрацьований репертуар і доповнив кількісний інструментальний склад дитячого творчого колективу). Зокрема, він уводить середні цимбали-альти (2 одиниці), акомпануючі кобзи (3), педальний тромбон, кобзові контрабаси (2 одиниці).

В результаті оркестр народних інструментів за інструментальним складом нараховував: сопілка-прима – 18 учасників, цимбали-прима – 2 учасники; цимбали середні – 2, цимбали великі – 1, кобзи – 3, баяни – 3, кобзовий контрабас – 2, домрових контрабасів – 2, тромбон колісний – 1, тромбон педальний – 1 і свиріль (най) – 1 учасник. Тож в оркестрі нараховувалося 36 осіб. В його репертуарі були класичні та народно-інструментальні твори: “Серенада” К.Шуберта, “Угорський танець №5” І.Брамса, “Молдовська сирба”, “Молдовські наспіви”, “Закарпатські наспіви”, “Подільська полька”, “Буковинська полька”, українська народна пісня “Бандура”, “Коло річки, коло броду” в опрацюванні П.Леонтієва, молдовська народна пісня “Пташенятко, пташеня” (оркестрування О.Беца) та інші. Керівник та його дитячий оркестр народних інструментів своїми виступами активно популяризували твори зарубіжних та українських композиторів, вирізняючись високим виконавсько-технічним рівнем виконання, чудовою, яскравою, злагодженою грою, яка заслуговувала найвищої оцінки.

Шкільні аматорські дитячі колективи під керівництвом Петра Леонтієва щороку захищали честь школи на міських, обласних і всеукраїнських оглядах-конкурсах, фольклорних фестивалях і завойовували призові місця. Виступи оркестру народних інструментів і танцювального колективу записали на обласному телебаченні у м.Чернівцях.

У 1976 році на Всесоюзному огляді-конкурсі дитячої художньої самодіяльності оркестр народних інструментів під керівництвом П.Леонтієва став лауреатом, виборовши I місце (голова журі Клявін, м.Москва). Оркестр виконував запальні “Закарпатські народні мелодії” в опрацюванні П.Леонтієва.

Повторити свій успіх вдалося у 1980 році на Республіканському огляді-конкурсі дитячої художньої у самодіяльності (м.Хмельницький). Оркестр народних інструментів, виконавши – “Віночок українських народних мелодій” в опрацюванні П.Леонтієва вдруге став лауреатом, посівши I місце.

Після високих творчих досягнень Петро Леонтієв разом з колективом ще з більшою завзятістю і творчим прагненням відшліфовували професійну майстерність колективної гри. Третє велике сходження на олімп творчої слави дитячого оркестру народних інструментів відбулося у 1985 році на Республіканському конкурсі-огляді (м.Хмельницький). Оркестр, професійно виконавши “Молдавську сирбу” (оркестрування П.Леонтієва), не залишив ніяких шансів своїм конкурентам і посів I місце. Успіх став можливий передусім завдяки тому, що Петро Петрович дбав про пропа-

ганду народно-інструментального та хорового мистецтва, вдосконалення організації музично-громадського життя на теренах Південно-Західного Поділля. Не випадково його багато разів запрошували до журі різних конкурсних комісій. За високий професіоналізм молодий, талановитий музикант отримував високі оцінки та схвальні відгуки. Для нього більш важливим були якісні зміни у світоглядних позиціях учнів, їхньому внутрішньому світі, розвиток соціально-ціннісних рис характеру, емоційно-моральних якостей, які були впливом їх духовного світу.

Одночасно із педагогічною роботою в Орининській школі-інтернаті П.Леонтієв заочно навчався у Київській консерваторії (1977–1980 рр.). У вищій навчальній заклад він був зарахований на факультет “Музика і співи” без вступних іспитів, згідно Положення, за яким тричі лауреати Республіканських конкурсів мали право на пільговий вступ.

У 1989 р. Петро Леонтієв переїхав у своє рідне село Косиківці, де за короткий час створив у школі ансамбль сопілкарів. Але вже наступного року директор Кам’янець-Подільської середньої школи №15 Гораш Іван Михайлович і третій секретар міському компартії Буданцева Алла Іванівна переконали Петра Петровича перейти на роботу до середньої школи №15 м.Кам’янця-Подільського. На новому місці він взявся за вироблення програми з поглибленого вивчення музики і створив кабінет музики, який відповідав новій програмі. З школярів міста організував ансамбль сопілкарів, який згодом став переможцем міських та обласних оглядів-конкурсів. Розпочата музично-педагогічна робота для П.Леонтієва стала ще одним випробовуванням, яке він успішно пройшов (за короткий час підготував до виступів на різноманітних сценах велику плеяду молодих своїх вихованців). Петро Леонтієв вкотре довів, що є учителем-новатором, який завжди у постійному творчому педагогічному пошуку, один із перших у шкільній музичній педагогіці в Україні ввів вивчення гри на сопілці ще задовго до того, як це стало обов’язковим фрагментом проведення сучасного уроку музики за програмою.

Підвищуючи свій освітній рівень, П.Леонтієв тісно співпрацював з відомими новаторами музично-педагогічної справи, розробниками програм поглибленого вивчення уроків музики Золтаном Жовчаком і Дмитром Кабалевським. Їхні педагогічні ідеї і свій власний досвід Петро Петрович зумів поєднати в єдиний творчий процес, надаючи особливого значення музикуванню на музичних інструментах на уроках музики у загально-освітній школі та в позакласній гуртковій роботі. На своїх практичних нововведеннях він довів, що такий неординарний творчий підхід до уроків

музики, у якому гра на сопілці, вивчення нотної грамоти, інтонування звуків поєднується в єдиний творчий навчальний процес є для школярів набагато цікавішим, а головне ефективнішим у формуванні їх музичних здібностей та естетичних уподобань.

Власні інноваційні ідеї П.Леонтієв разом у співавторстві з Майєю Печенюк – професором Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – зуміли викласти у навчальних посібниках, : “Буквар сопілкаря” (2004 р.)¹, “Дзвінки голоси” (музична хрестоматія пісенного матеріалу для 4-6 класів)², які рекомендовані Міністерством освіти та науки України. Їх наукові праці не раз були представлені від Хмельницької області на всеукраїнських виставках-ярмарках у м.Києві. У 2001 р. Петро Петрович стає переможцем обласного конкурсу “Учитель-року”.

Нині уславлений педагог-новатор працює концертмейстером на кафедрі теорії, історії музики і гри на музичних інструментах Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, продовжує вдосконалювати вироблені ним методи.

За успіхи у педагогічній роботі Петро Петрович Леонтієв нагороджений нагрудним знаком “Відмінник народної освіти УРСР” (1980 р.), Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР (1985 р.), медаллю лауреата Всесоюзного огляду самодіяльності і художньої творчості, присвяченого 40-річчю Перемоги (1985 р.), Почесною грамотою Міністерства освіти УРСР (1988 р.), нагрудним знаком “Отличник просвещения СССР” (1989 р.), Почесними грамотами управління освіти Хмельницької області та Хмельницької обласної адміністрації (1995, 1999 рр.).

Вивчення багатого педагогічного досвіду педагога-новатора, є не тільки необхідним елементом професійної майстерності кожного сучасного учителя музики, а також пов’язано з більш масштабним і ґрунтовним процесом збагачення сучасної музично-педагогічної думки, яке неможливе без осягнення вагомих здобутків у цій справі, такої яскравої і колоритної особистості, як Петро Петрович Леонтієв – фахівця, який десятки років своєї праці присвятив музичній освіті і навичкам підрастаючого покоління.

Примітки:

1 Леонтієв, П. П. Буквар сопілкаря: навчально-методичний посібник / П. П. Леонтієв, М. А. Печенюк. – Хмельницький : Поділля, 2004. – 136 с.

2 Леонтієв, П. П. Дзвінки голоси: Музичн. хрестомат. Пісенний матеріал. 4-ий клас: навч.-метод посібн / П. П. Леонтієв, М. А. Печенюк. – Тернопіль : СМП Астон, 1999. – 88 с.; Леонтієв, П. П. Дзвінки голоси: Музичн. хрестомат. Пісенний матеріал. 5-ий клас: навч.-метод посібн / П. П. Леонтієв, М. А. Печенюк. – Тернопіль :

СМП Астон, 2000. – 100 с.; Леонтьєв, П. П. Дзвінки голоси: Музичн. хрестомат. Пісенний матеріал. 6-ий клас: навч.-метод. посібн / П. П. Леонтьєв, М. А. Пенченко. – Тернопіль : СМП Астон, 2000. – 77 с.

Резюме

Рассматриваются основные вехи и достижения творческой многолетней исполнительской и педагогической деятельности учителя музыки Петра Леонтьева, процесс становления его как педагога, учителя-новатора, руководителя детских народно-инструментальных коллективов.

Ключевые слова: музыкально-педагогическая работа, учитель музыки, учитель-новатор, ансамбль свирелей, детский оркестр народных инструментов.

Одержано 1 вересня 2011 року

УДК 78.067.26(477.43):788

А.П.Гаверищук

Микола Тихоліз і муніципальний духовий оркестр Кам'янецьчини

У статті йдеться про діяльність районного муніципального духового оркестру Кам'янець-Подільського району (художній керівник і диригент Микола Васильович Тихоліз).

Ключові слова: муніципальний духовий оркестр, концерти, конкурси, фестивалі.

Керівник муніципального духового оркестру М.В.Тихоліз народився 1 лютого 1942 р. с.Соколів Золотогіцького району (нині – Бучацький) Тернопільської області. Родина Тихолізів була досить великою. Батьки виховали шестеро дітей. Дитинство хлопчика промайнуло у рідному селі, яке нараховувало понад 900 дворів. Мальовничі краєвиди Надзбруччя вплинули на романтичну і чутливу натуру Миколи, налаштували його на тонке сприйняття рідної природи та формування світогляду.

Змалку хлопчик тягнувся до чарівного світу пісні. Мати Ірина мала чудовий голос. Вона наспівувала синопку українські народні пісні, знала